

Runinskrifter från Dalarna.

Af

Sigurd Erixon.

De hittills icke publicerade runinskrifter från Dalarna, hufvudsakligen Älfdalens sn, som härmed framläggas, utgöras dels af en serie inskrifter på föremål i Nordiska Museet, dels af en ristning på en träskål i Statens Historiska Museum, dels slutligen ett par inskrifter på ett eldhus i Hedbodarnas fäbod i Älfdalens sn, hvilka jag upptecknade under resa i Öfre Dalarna sommaren 1915. Det är sammanlagdt 16 olika inskrifter, som tillkommit under tiden 1688 till 1858 och sålunda spännande öfver en tidrymd af 170 år. De flesta äro daterade. En del äro korta eller endast till en mindre del bestående af runor, andra äro längre och betydelsefullare bidrag till vår kännedom om runskriftstraditionens fortlevande.¹ I sin uppsats »Runinskrifter från nyare tid» i »Spridda Studier», tredje samlingen, 1913, framhåller Adolf Noreen, att något mera än ett femtiotal med dalska runor affattade inskrifter då voro kända för språkforskningen, bland hvilka de daterade tillhörde tiden 1635 till 1859. Det är sålunda inom samma period det här meddelade materialet faller. Af detta äro 7 st. inristade på träkärll (mat-

¹ Inskrifter med dalrunor äro kända genom följande arbeten: S. Bugge, Runcindskrift på en stol fra Lillhärda, i Sv. Fornm. Tidskr. X. — J. Boëthius, En dalsk runinskrift från Orsa, anf. tidskr. XII. — J. Boëthius, L. Levander och A. Noreen, Dalska runinskrifter från nyare tid, Fornvännen 1906, h. 2. — P. G. W(istrand), Runsticka från Dalarna, Fataburen 1907, h. 1. — P. G. W(istrand), »Stämnenklubbor» från Elfdalens socken, Dalarna, Fataburen 1907, h. 3. — L. Levander, Nya runinskrifter från Älfdalen, Fornvännen 1910, h. 3 o. 4. — P. G. Wistrand meddelar också några inskrifter med en och annan runa i »Åttartal hos Sveriges allmog», i Fataburen 1909 sid. 101 ff. — En öfversikt meddelar A. Noreen i Spridda Studier 3 saml. (1913).

och dryckeskärl), 5 st. på födelselängder (>kastickor» o. s. v.), 2 st. på budkaffar, 1 st. på ett linfäste (s. k. herkull) och 1 st. (egentl. 2) på ett eldhus.

Början göres här med Nordiska Museets föremål.

1. **Matskål** af masur. Nord. M. 25,978. Från Älfdalens sn, Dalarna. Täljd. Aflång. H. 7,5—10,5 cm., l. (upptill) 33 cm. Dat. 1688.

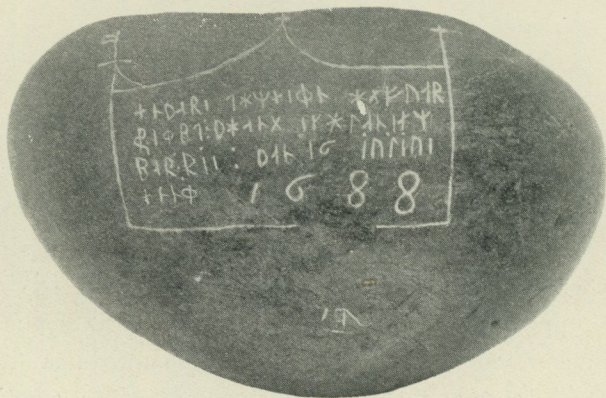

Fig. 1. Matskål af masur (undersida). Älfdalens sn. Nord. M. 25,978.

På skålväggens utsida finnes på ena långsidan inom en med kors och flagga dekorerad linjeram, fig. 1, följande inskurna inskrift:

+HRI: 1*Y+1Φ XKDNR
 R1ΦR7:D*1TX 1P*NKHY
 B1R:R11: D1T 1G ININI
 11Φ 1 6 8 8

På andra långsidan står:

..1 RY1 D1T..

...1...TX..

Transkriberad till latinskt alfabet blir inskriften sålunda:
anders tåmason hafuer giort dhena skål ensam ber ris den 16 iulius
anno 1688. Därunder initialer: **VE** = V. E. S.

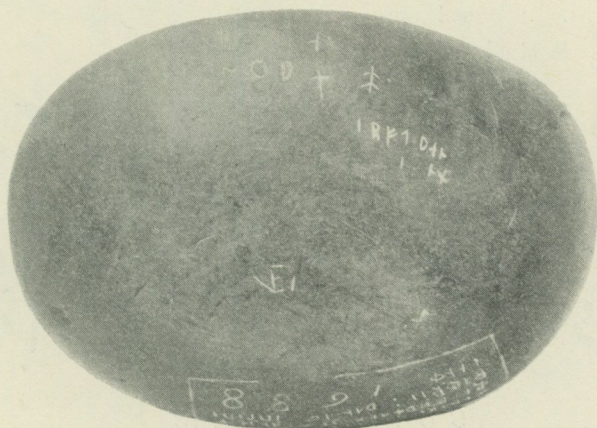

Fig. 2. Matskål af masur, jmf. fig. 1.

På andra sidan, fig. 2, initialer, bomärken och af den knappt skönjbara inskriften kan blott utläsas . . . *e (?) rft den . . . (?) n a.* Är det en anteckning om att skålen genom arf kommit i ny ägo?

ber ris är väl ett ortnamn *Berris*, hvilket visserligen ännu ej kunnat identifieras, men är af en i dessa trakter förekommande typ, ex. Eldris.

2. Dryckeskärl (enl. invent. kalladt *kåsa*) af masur. Nord. M. 67,374. Från Älfdalens sn. Rundt, med två öron. H. 6,5 cm., diam. (uppt.) 10 cm. Täljdt. Dat. 1693. På kärlväggens utsida står inskuret ON. Runorna äro inskurna på undersidan af kärlets botten, fig. 3.

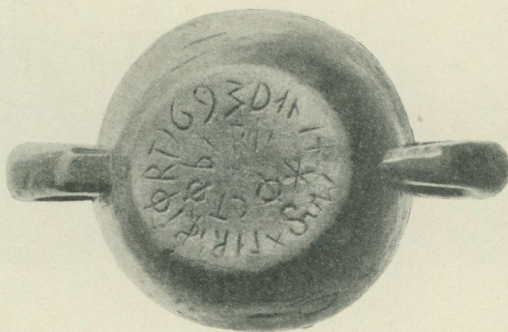

Fig. 3. Dryckeskärl af masur. Älfdalens sn. Nord. M. 67,374.

De ha följande lydelse:

M H S afer gjort 1693 den 14 hooctobris. Ehuru tecknet för *f* endast delvis är bevaradt torde intet tvifvel vara om dess ljudvärde.

3. Födelselängd (»ätteklubba») af gran. Nord. M. 95,405. Från Åsens kapell, Älfdalens sn. Fyrsidig. L. 22,6 cm., br. 2,4 och 2 cm., tjockl. 1,8 och 1 cm.

Inskriften (inskuren):

C O D : 1 6 9 9 : * C 1 x : 1 7 2 8
 A L S : 1 7 0 2 : D 1 t : 1 : i N L i
 O A S : 1 7 3 1 : M t : 2 0 : M x S
 L A S : 1 7 3 1 : D 1 t : 1 7 : O C T O B 1

d. v. s.

C O D 1699 äkta 1728

A L S 1702 den 1 iuli

*O A S*¹ 1737 den 20 mas

I A S 1731 den 17 octobe

C. O. D., född 1699, blef sålunda äkta maka 1728. Hennes man är *A. L. S.* Deras barn föddes 1731 och 1737. *Mas* är troligen ej slarf utan uttalsform (jmf. *fuæs* = fors, *kos* = kors²). Att *r* saknas i *octobe* är däremot slarf.

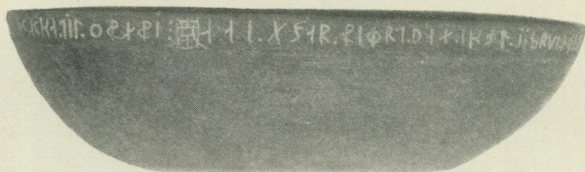

Fig. 4. Matskål af masur. Evetsberg, Älfdalens sn.
 Nord. M. 13,168.

¹ möjligen *D*, ehuru runan då är ofullständig.

² Noreen, Ordlista öfver Dalmålet (Sv. Landsmål IV:2) sid. 50 och 100. Formen *mas* är belagd äfven i andra inskrifter, ex. nr 5 här, sid. 154, not 1.

4. Matskål af masur. Nord. M. 13,168. Från Evetsberg, Älf-dalens sn. Aflång, täljd. H. 7—7,5 cm., l. (uppt.) 28 cm. Dat. 1746. Fig. 4 och 5.

Kärlväggen har på utsidan under brädden en antydan till svagt insvängd krage, på hvilken inskurits följande inskrift:

☞ 1 1 1. X 5 1 R. 2 1 0 R 7. D 1 1. 1 K 1 1. 11. b R V 1. b 0. b 5.
 D 1. 5. 1 1 1 4 b 1 R. 1 R. 1 7 4 6 : V. V. X V 111 : 1 6 2 0.
 5. 1 7 : 7. 9. 1 4. 1 7. 1 2 : V. V. X 111. 1 : 1 8. 1 0. 2 4. 1 1 : 4 1 2 : 1 1 1.
 2 1 1. 0 C. 1 C K 1. 1 1 1. 0 2 1 2 1 :

Vidare äro på kärlets plana undersida inristade följande svagt synliga runor (de prickade synas nästan ej alls):

4 1 2 1 1 1 1 D 1 R. 0 C 1 1 2 1 1
 1 1 1 4. D 1 2 1 1 R. 4 1 2. 1 D 0 R 1 1
 2 1 5 1 7 0 C 1 1 1 5 1 1 1 1 b 0 C K 1 1 1 1
 2 1 5 1 7

Särskildt på slutet är denna inskrift mycket utplånad.

Första delen af den öfre inskriften lyder i transskription: *E E S afer gjort den skål ii brus bo by den 5 setmber år 1746*. Tecknet före initialerna är väl endast dekoration. Runan $\neq$ för *å* är ovanlig (jmf. Levander i Fornvännen 1910 sid. 169), men här belagd två gånger. Att *brus bo by* är ett ortnamn är tydligt, men det har ännu icke kunnat identifieras. Det kan vara ett obetydligt ställe i skogarna.

Hvad beträffar *setmber* har väl *p* (eller *f*) genom slarf uteglömts,¹ vokalen *e* däremot ingår i *t*-runan, hvars ljudvärde ibland är *te* i denna ställning (jmf. Boëthius i Fornvännen 1906, sid. 69).

Inskriftens fortsättning utgöres af en blandning af romerska och arabiska siffror och utgör, ovanligt nog — det är icke förut

¹ Förekommer dock äfven i andra inskrifter jmf. ex. Wistrand i Fataburen 1909 s. 102.

känt något fall bland dalska runinskrifter¹ — en skifferskrift: de åsyftade runorna (eller bokstäfverna) äro betecknade genom sina ordningsnummer i alfabetet. Blandningen af två slags siffror skulle väl verka förvillande. Tolkningen är denna: *E E S afuer giort dena skål*, d. v. s. en direkt upprepning af hvad som nyss sagts.

Detta sätt att betona den egna tillverkningen förekommer också exempelvis på Orsblecksloftet (jmf. Boëthius i Sv. F. T. XII sid. 225).

Inskriftens fortsättning lyder: *mig til gan oc icke til ogagn*. Att *g* utelämnats i *gan* beror tydligen endast på slarf.

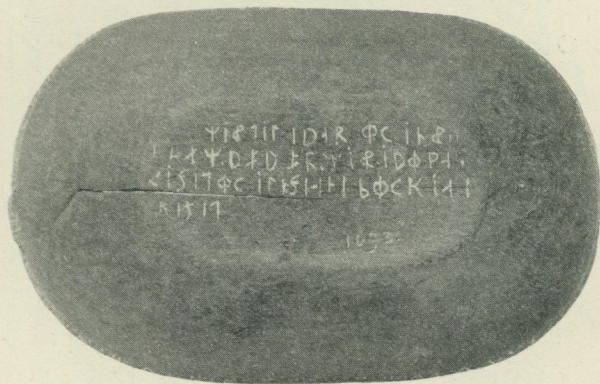

Fig. 5. Undersidan af matskålen, fig. 4.

Inskriften på skålens undersida har följande innehåll (bokstäfverna inom parentes äro sannolika tydningar af ofullständiga runor): *mig til e(?)der oc ing(en) (s)kam däd är mig idope(t) gift oc ilifsens bock i(nskr)ifet*. Förutsättningen för att dessa ord skola ha någon mening är ju att de föregås af namnet. På bottenytan finnes dock ej plats därför och några spår däraf på sidorna har jag ej kunnat upptäcka. Möjligen kan därför denna populära ramsa tillkommit som fortsättning på de förut inristade orden »*mig til ga<g>n oc icke til ogagn*» utan att ristaren brytt sig om eller märkt, att dessa ej

¹ Däremot förekomma dylika siffer- och bokstafsgåtor på modemöbler från 1500- och 1600-talen. Jmf. Chr. Axel Jensen, Danmarks Snedkere og Billedsnidere i Tiden 1536—1660, Købh. 1909, sid. 55 o. 56, samt Göteborgs Museum: Historiska afdelningen. Vägledning 1912, sid. 29 o. 30, och nu senast A. Bäckström, Nya bidrag till Skånes konsthistoria, i Svenska Dagbl. ¹⁵/₉ 1915. En äldre motsvarighet äro ju dock de gamles lönn- och kvistrunor.

syftade på namnet, eller också är ristningen helt mekaniskt gjord efter gammal vana. Formeln återfinnes äfven bland de i det följande meddelade inskrifterna. Som ett liknande exempel på hur lösligt samma ramsa kan anknytas till namnet, må här anföras en kasssticka från Rättviks sn i Dalarna (Nord. M. 27,345), som har bl. a. följande inskrift: »*E. O. S. är född den 7 februari 1849 och I Doppä Geiveitt och I LifsSens Bok inSkrifveitt E. O. S.*» Enligt min mening beror detta på en urartad vana. Ramsor af detta slag, innehållande ett slags försäkran mot otur och nesa, äro så pass vanliga, så väl efter angifvande af tillverkare som ägarens namn, att man i detta bruk måste se en viss fruktan hos den om sitt namns eller sitt verks publicering måne ristaren för Nemesis eller magisk skadegörelse, hvarför den besvärjelseartade formeln tillfogas. Formeln kan sedan, hel eller stympad, få mer eller mindre själfständig valör eller, särskildt i sen tid, mekaniskt upprepas.

Såsom antyds är läsningen särskildt af sista ordet *inskrifet* osäker, men väl ofrånkomlig. Andra runan 4 betecknar här *n*.¹ Hyad ordet *eder* beträffar, är första runan troligtvis icke fullt bevarad, hvarför läsningen *e* är sannolikare än *i*. Ordet *däd* (= *det*) är väl det gamla uttalet af ordet, bevaradt i religiös stil. Rörande ändelsevokalen *i* i *gift* jmf. vid nr 15 sid. 160.² Konsonantfördubblingen i ordet *bock* är väl endast dekorativ stafning. Ordet heter i älfaldsmålet *buæk*.³

5. Kasssticka af fur. Nord. M. 25,957. Från Evetsberg i Älfdalens sn. L. 31 cm., br. 2,3 cm. Dat. 1750—1781.

Å ena bredsidan står inskuret (de två sista orden på den andra):

ENS:FÄD:D1N:6:IVNIV:
 ÅR:1757:AED:FÄD:IVÅRTIDA
 ÅR1750

¹ Denna växling mellan tecknen för *e* och *n* finnes äfven i andra inskrifter, jmf. ex. Levander i Fornvännen 1906, sid. 75 och 77. — ² Se äfven Noreen, Ordlista sid. 60. — ³ a. a. sid. 22.

På andra sidan står vidare att läsa:

EES FÄD DAT 22

AV RVSTVS AR 1779

ÆES FÖD DEN 21 SEPT

AED FÄD DAT 21 NOVEMBER 1781

D. v. s.:

E N S föd den 6 iuniu år 1757 *A E D* föd i vårtiden år 1750¹
E E S föd den 22 augustus år 1779 *A E S* föd den 21 sept *A E D*
 föd den 21 november 1781

På en smalsida har tillskrifvits: **KED FÖD D** utan att inskriften fullföljts.

I denna inskrift ingå således endast ett fåtal runor. Åtskilligt slarf förekommer, exempelvis ordet *iuniu* etc. Inskriften som ju tillkommit under olika tider är delvis ofullständig. Att **Ä** (eg. = ä) användes för ljudet ö är belagdt också på en kassticka från Åsen i Älfdalen (jmf. Levander i Fornvännen 1906, sid. 79—80) jmf. också kasstickan, nr 12 här.²

6. **Matskål** af masur. Nord. M. 95,755. Från Kittan i Älfdalens sn. L. 28,6 cm. br. 19 cm., h. 6,1 cm. Täljd, aflång. Dat. 1759.

På utsidan stå inskurna vid ena tillspetsade ändan skålen vidstående runor.

D. v. s.: **PPS 1759 uid urud ksän** (eller *ksån*)

Det sista ordet synes kunna betyda *k<ä>sän* eller *k<ä>sån*.³

Det är väl då förr senare delen af ett ortnamn på -äs eller -ån än *kåsa*, kärl. Hvarken något *urud<e>k<ä>sän* eller *urud<e>k<ä>s-ån* eller snarare *urudeks-ån*⁴ har jag dock kunnat återfinna. Innebörden af inskriften är väl att P. P. S. 1759 vid ett ställe med nå-

¹ Med svagare och senare inristade bokstäfver har här tillagts: *13 mas* (för det sista ordet jmf. sid. 150).

² Å andra sidan kan ö brukas för ä, jmf. Wistrand, Fataburen 1909 sid. 101.

³ ä fås ur namnet på bokstafven *k*, *kå*.

⁴ e fås i de föregående fallen ur *d*, men här kanske af *k*, ty *k*-runan kallas i Älfdalen *ak* (jmf. Levander Fornvännen 1906 s. 80)

PPS
1759
ni d
NRND
KI & t

got af nyssnämnda namn
förfärdigat kärlet.

7. **Kopp** med skaft,
skopformig, af masur.
Nord. M. 102,114. Dalar-
na. Fig. 6. Täljd med
böjdt, snidadt skaft.
Höjd 4,5 cm., diam. (upp-
till) 5 cm. Dat. 1760.

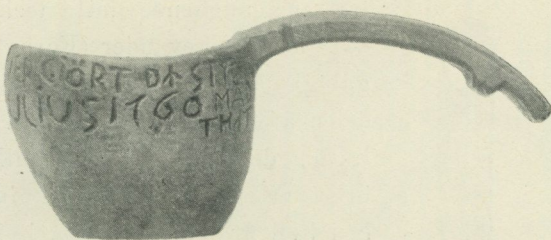

Fig. 6. Kopp af masurbjörk. Dalarna. N. M. 102,114

Under brädden är inskuren följande inskrift, som dock ej inne-
håller många runor:

IAS AEVERGIÖRT DASTY
DASTY 22 IULIUSITGO MÄD DASTY GX KAP
THIT FÖR IXG VAR HRDI

På botten undersida står: A E D

Det är sålunda:

*I A S afver gjort den styga kapen den 22 iulius
1760 mädan iag var nardi thet för . . .*

nardi = nord i, gjort är väl misslyckadt försök
att skriva riksspråk. Inskriften är ej afslutad.

8. **Lin-fäste** af björk (»herkull»). Nord. M. 26,843.
Från Åsbyn, Älfdalens sn. Fig. 7. Öfre delen fyr-
kantig med utskärningar. Skaftet rundt. L. 20,5 cm.
Dat. 1768.

IRIINI:RY
YINDT&DAR
DODHYIM
17 68

På öfverdelen är inskuret vid-
stående (hvarje rad motsvarar in-
skriften på en sida):

d. v. s. *Kristus ärmi min
dygd lär dodenmitslu 1768.*

Andra ordet *ärmi* är väl *är*
och *min*, fastän utrymmet icke

tillät det senare ordets utskrifvande, hvarför det upp-
repades på nästa rad. Att runan ↑ kan ha *y*-värde
är ej förut säkert belagdt, men torde genom denna
inskrift bekräftas och understödjer därför Noreens upp-

Fig. 7. Lin-
fäste af björk.
Åsbyn, Älfdal-
sens sn.
N. M. 26,843.

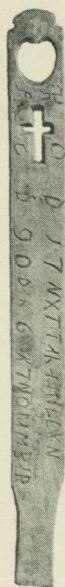

Fig. 8. Kass-
sticka af björk.
Älfdalens sn.
N. M. 67,389.

fattning angående detta tecken (Fornvännen 1906 sid. 84), medan Levander (Fornvännen 1910 sid. 169) ådagalagt, att det ock kan ha ljudvärdet ö. Den senare delen af inskriften är dunkel. Möjligen föreligger slarf, liksom den ej synes vara fullt utskrifven på grund af brist på plats. Som tolkningsförslag kan antas att $\text{N i N} \neq \text{R}$ är fel för $\text{N} = \text{n}$, hvilket lätt kunnat ske, om snedstafven satts för högt. Två prickar ha uteglömts öfver o. Om de sista tecknen tolkats rätt och då kanske ett t ej kunnat få plats — inskriften är tydligen ej afslutad — får inskriften betydelsen: *när döden <är> mitt slut*. Dock kan ju N kanske vara fel för i d. v. s. första ordet *iär*, älfdalsmålets form för *här* (således = *här <är> döden mitt slut*).

9. Kassticka af björk. Nord. M. 67,389. Från Älfdalens sn. Fig. 8. L. 27,1 cm., br. 2,7 cm. Dat. 1790.

Inskriften lyder: **KOD FÖD 1790 NXXTTAT MÅL- LXN 6 ok 7 NONIMB4R** d. v. s. *natten mellan den 6 ok 7 november*.

10. Matskål af masurbjörk. Nord. M. 17,647. Från Älfdalens sn. Fig. 9. Aflång, täml. groft täljd. H. 6,5—7,5 cm., l. (upp-till) 22 cm.

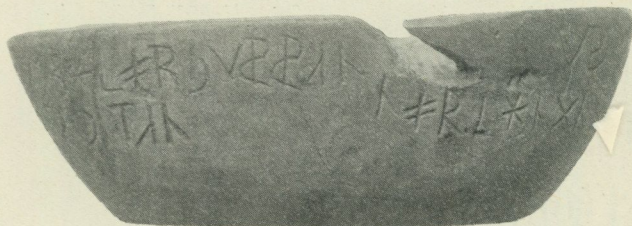

Fig. 9. Matskål af masurbjörk. Älfdalens sn. Nord. M. 17,647.

På kärlväggens utsida står inskuret under brädden: Se s. 157.
I transkription:

V P S C A D 1799 den 6 augusti denna skål är huggen när lånan på en ruten biörk som war rå när roten.

VPSCADMDCCXCIXDEN6
 #VQVSTI DAKXSK*LRHVQRIT
 K#RL* KXKP*ITRV TIK BIÖRK
 SOY WXR R* K#R RO TIK

Ordet *lån* måste tydligen vara ortnamn. Bland Rotälvens — en biflod till Dalälven — källfloder finnes en med namnet Lånån, som upprinner i Lillherreds sn i Härjedalen, och det är utan tvifvel denna flod som afses (dr. L. Levander, som välvilligt bistått mig med en del upplysningar rörande identifieringen af ortnamnen, har bekräftat denna åsikt). Ordet *när* (älfaldsmålets *när*¹) är riksspråkets *nära*. Hvad ordet *rå* beträffar (älfaldsmålets *ro(r)*²) så har väl ristaren därmed velat framhålla, att ehuru björken var rutten, så var den vid nederdelen, där virket för skålen togs, lefvande och saftig.

11. Kassticka af björk. Nord. M. 13.072. Från Orsa sn. Platt med karfsnittsornering. L. 33 cm., br. 4 cm. Dat. 1844—58.

Inskriften å ena sidan:

Æ I S FÖD.DEN. 4. DECEMB 1844

A I D FÖD.DEN 8. OCTOB 1858

å den andra:

Æ I S FÖD.DEN 11. MAJ. 1846

I I S FÖD.DEN 5. FEBRUARI 1849

Den enda runa, som här förekommer är *t*, hvilken väl närmast vore att tolka som *n*, men jag vill dock framkasta möjligheten af att den be-tecknar *l* (jmf. sid. 161). Dess förekomst är här begränsad till initialerna.

¹ Levander, Älfaldsmålet § 97 anm. 1. — ² Anf. arb. § 85.

12. Kassticka af björk. Nord. M. 13,055. Från Orsa sn. Platt med oval knapp. L. 28,1 cm., br. 3,8 cm. Dat. 1853—58.

Inskriften: (sista raden å stickans andra sida)

KIDFEDDEN 8 JULIUS 18 53
 KIDFEDDIA NUARI 1856
 AIDFED 15 DES 1858

Äfven här ingår blott initialrunan **F** (jmf. nr 11).

I **FED** har **E** funktion som *ö*-ljud, hvilket sammanhänger med att **Ä** har samma användning (jmf. sid. 154).

13. Bybudkaffe af fur. Nord. M. 95,406. Från Åsens kapell, Älfdalens sn. L. 18,5 cm., br. 2,2 cm., tjockl. 1,2 cm. Odaterad. Utsändes då bystämman skulle hållas.

Å ena sidan står:

/// B Y S T E M N A

å den andra:

B O D K P L A X

d. v. s. *Bystemna Bodk(a)fla*. Tecknet **X** är möjligen korrekturen för den utelämnade *a*-runan.

14. Skollärarklubba af björk. Nord. M. 26,840. Från Åsens by, Älfdalens sn. Fyrsidig med smalare, genomborradt hufvud. L. 16 cm. Kringsändes för skollärarens matunderhåll. Inskrift:

1 DV:SKAL:ÄLSA:DU:

2:INÄSTA:SOM:DU:GÄLF

3FÄRDV:EDER:OX:DU

4:PEU:SKAM *JEU

På ena kortändan: 81

I transkription:

- 1 du skal älsa den
- 2 nästa som deg seälf
- 3 får du eder och en
- 4 gen skam hien.

d. v. s. Du skall älska din nästa som dig själf, så får du heder och ingen skam igen. På kortändan initialerna G. S. Att *k* utelämnats i *älsa* beror på slarf. Rörande *den*, *deg* och *engen* jmf. älfdalsmålets *den*, *dig* och *yggyn*¹, hvad *seälf* beträffar jmf. älfdalsmålets *snæv*.²

15. I Statens Historiska Museum har jag påträffat en längre runinskrift på en matskål af masur. St. H. M. 2,904. Sannolikt från Dalarna (och Älfdalen). Inventariet upplyser likväl endast att skålen år 1861 lämnats som gåfva af hertigen af Dalarna. — Aflång, täljd, med plan botten. Fig. 10. Dat. 1723.

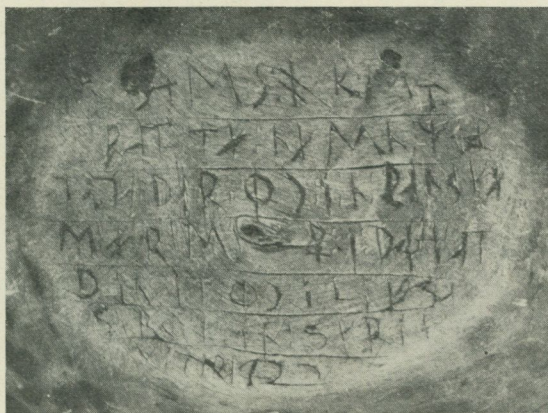

Fig. 10. Matskål af masur (undersidan). St. H. M. 2,904.

Runorna äro dels inskurna, dels ristade på skålens plana undersida i 7 rader, åtskilda genom linjer. Inskriftens utseende framgår af fig. 10 och har följande lydelse:

¹ Noreen, Ordlista s. 34, 38 o. 90.

² Anf. arb. s. 156.

J+M S:K R:M T:R A:T:T A:Y M:N Y:R T:Y:
 D A:R:Φ) i:K R:I S Y K M:K R: M I --- R: i: D Φ Y A.
 D I M I T: Φ) i: L i V S A S: B Φ Y: i: K S K R i: K V I T R I R 2

I transkription således:

A M S är *m<i>t* retta namn mig tel eder oc ingenskam är mig i dopet *di(i)uit* oc i lifse(n)s bok inskrifuit år 1723.

Runorna äro tämligen tydliga och utan nämnvärda afvikelser från det normala. Ordet *mig* är uppdeladt på grund af en kvist. Angående ordens innebörd jämför hvad som sagts ofvan rörande nr 4.

I *m<i>t* är *i*-runan uteglömd. Formen *di(i)vit* för *givit* motsvarar äldalsmålets *gjuvð* (Noreen, Ordlista sid. 60) och har sin motsvarighet i *diorde* på en kassticka från Åsen i Älfdalen (Levander Fornvännen 1906 sid. 80), (troligen finnas här egentligen två *i*, af hvilka det ena då är sammanfördt med *v* och otydligt). Ordet *tel* för *till* är en medelväg mellan äldalsmålets *tē* och *te* (Noreen, Ordlista sid. 192. Jmf. formen *tāl* i inskriften på Prästboden i Älfdalens sn.¹) Det öppna *i*² (landsmålsalfabetets *i*) har i ändelserna i *di(i)uit* och *skrifuit*, uppfattats som *i*. (Jämf. sid. 153.)

16. Öfver ingången på innerväggen af ett *eldhus* i Hedbodarnas fäbod, fig. 11, har jag iakttagit en inskrift, som bestod af en mängd initialer från olika tider samt följande:

ANO

1746: D I T: 3 I: I I Y 1 R Y B I R

d. v. s. *Ano 1746 den 31 sektämber*. Visserligen är *k* i sista ordet ingen omöjlighet, men då jag saknar liknande belägg från dessa trakter, är jag snarare benägen att tolka runan *Y*, som är tämligen otydlig, såsom ofullkomnadt eller delvis utplånadt *P* eller också *Y=f*, för sistnämnda fall finnas flera belägg, jmf. Boëthius, Fornvännen 1906 sid. 64 och 69. — Det hittills endast genom ett belägg³ kända tecknet för *ä* har i denna inskrift vunnit bekräftelse.

¹ Noreen, Fornvännen 1906 sid. 88.

² Jmf. Noreen, Ordlista sid. 60 och Levander, Äldalsmålet § 129.

³ Levander, Fornvännen 1910 sid. 168—169.

På en utanför eldhuset liggande bordskifva, troligen husets gamla dörr hade ristats:

HOTĦĦ I NORDHĦDBODARNA

Det första ordet i denna inskrift är dunkelt. Om man likväl får tolka $\text{Ħ} = l$ kan det läsas: *hotell*, och det har då tydligen skämtsam innebörd. Ehuru inskriften synes vara yngre än den öfver dörren, föreföll den icke kunna vara modernt falsarium.

Utöfver här anförda inskrifter skulle kunna framdragas en del andra, som dock endast innehålla någon enstaka runa, oftast initialrunan Ħ . Dessa äro dock af mindre intresse.¹

Betydelsefullare äro i detta sammanhang de hittills åtminstone icke i runlitteraturen uppmärksammade uppgifter om runskriftens förekomst i Dalarna, som Abr. Hülphers lämnar i sin »Dagbok öfver en resa genom Stora Kopparbergs Höfdinge döme» (1763).

Sid. 165 säger han på tal om Alsarbyns i Rättvik höga ålder följande: »En Sädes Lada, som för 19 år sedan der blifwit afhyflad, skall förut warit fullristad på syllarna med Runor . . .» Uppgiften har särskildt intresse därigenom, att det gäller en rättviksby, således åtskilligt utanför det egentliga området för dalrunorna.

Viktigare är likväl uppgiften sid. 245 rörande byar i Särna:

»Wakt Karlar woro nu endast wid byarna, emedan Folket rest på Köln. I förra tider war den seden här på orten, at då flyttningen skedde till Fäbodarna, hafwa de ristat på en spån, hwar nyckeln legat till Wisthuset. Om Någon främmande då kommit och behöft förplägning, har den i väggen instuckna spån med Runskriften blifwit upsökt. Men sedermera hafwa de blifwit försigtigare.» Här påvisas sålunda en tydligen ännu på 1700-talet förekommande praktisk användning af runorna såsom meddelelsemedel innevånarna emellan, hvilket ger oss en klarare bild af runornas lif

¹ Sedan denna uppsats var skriven erhöill jag dock af fil. lic. Herman Geijer ett par uppteckningar af diverse inskrifter, af hvilka en här må anföras. Den förekommer på ett gammalt bord hos Margit Lars Persson, Kråkberg, Mora sn, och innehåller bl. a.: **OXL S ANNO M DC XC.** Endast *a*-runan **X** förekommer här. Att namnet såsom här anges genom fyra initialer är ovanligt.

genom århundradena än hvad de i vår tid funna inskrifterna kunna göra, hvilka, fränsett en eller annan allmännare nyttjad runa, ju i de flesta fall icke behöfva vittna om mera än en för det dagliga lifvet tämligen betydelselös och ej vidare allmänt förstådd ristartradition.

Fig. II. Eldhus med runinskrift. Hedbodarnas fäbod, Älfdalens sn, Dalarna.
(Eldhus till höger, mjölkbod till vänster.)